

DISCRETA

„ȘCOALĂ DE LA TÂRGOVIȘTE”.

COSTACHE OLĂREANU, PORTRET

Ramona-Maria MOCANU¹

mocanu_r@yahoo.com

ABSTRACT: In a period of great research and controversy, there appears a literary group that does not fit in any way with the norms already stated by the literary theory until then. Considered to be the avanguard of Romanian postmodernism and the model of the writers in the 1980s, the components of the Târgoviște School were the ones who, discreetly, by the style they approached in their writing, modified the optics regarding literary construction. They were the ones who, in a game, paved the way for a current that will be one of the most interesting in literature. Apart from Radu Petrescu, Mircea Horia Simionescu and Costache Olăreanu, who constituted the „hard core” of the School, we find Petru Creția, Al George and Tudor Țopa. All of them, with subsequent composition fluctuations, were the ones who managed to propose a new vision regarding literature, both in terms of writing methods and techniques, and s concerns its way of being understood, thus changing the general perception over the literary act as meaning production.

KEYWORDS: Târgoviște, Literature, Olăreanu, postmodernism.

De ce o școală discretă?

Școala de la Târgoviște s-a remarcat printr-o atitudine discretă. Componentii săi nu s-au revoltat într-o manieră agresivă pentru a atrage atenția asupra lor și a operei ce le aparține. Cărțile lor aveau o alcătuire cel puțin ciudată, greu de încadrat (în conformitate cu normele existente în acea perioadă) în vreun curent sau gen și se dovedeau dificile ca sens. În plus, nu au beneficiat de o mediatizare, nici măcar de publicare; erau cvasi-necunoscuți la momentul publicării primelor cărți. Însă dețineau acea aură de discreție („*accidentală*”) care i-a înconjurat vreme de un deceniu și care

¹ Prof. dr., director al Muzeului Județean „Ștefan cel Mare” Vaslui, membru asociat al Diviziei de Istoria Științei a CRIFST al Academiei Române.

s-a transformat în statut. Ieșirea lor din această stare a avut loc după ce scriitorii generației `80 s-au declarat legați de spiritul ce anima grupul „discret” al Școlii și cu o contribuție substanțială a criticilor.

În anul 1978, Dan Culcer trecea în revistă deceniile literare postbelice – decenii fracturate, cu compromisuri, ierarhii false, dispariții ale unor destine literare și critici oficioase. În acest context criticul întrevede „o lentă, uneori smucită mișcare de basculare care a ridicat la nivelul orizontului, în contextul unei politici culturale noi, atent la nuanțe și supraveghind reafirmarea tradițiilor culturale românești, acele valori care existau în așteptare (ș.a.) invizibile o vreme din pricina stratului de aluviuni”².

În această perioadă „mișcarea” va fi promovată de două grupări: Cercul literar de la Sibiu și Școala de la Târgoviște. În cazul scriitorilor cerchiști, care în 1943 publicau *Manifestul Cercului Literar* (Ion Negoitescu, Radu Stanca, Cornel Regman, Ștefan Augustin Doinaș), ceea ce remarcă Dan Culcer reprezenta o reafirmare, o confirmare a valorilor. Acest grup „beneficia” deja de un „program coerent și de o poetică proprie”³. În schimb, în cazul grupării târgoviștene, Dan Culcer este cel „vinovat” de atribuirea numelui acestei școli literare și componenților ei, care „în condiții de o relativă izolare, fără posibilitatea unei confruntări directe cu publicul sau cu posibilitate redusă (...), au găsit acea forță interioară, cu puncte de sprijin în câteva prietenii statornice, în cărți, în cerul înstelat și în legea morală, de a plănui și înfăptui opere (...) de o certă valoare și care comparate (în relativ) cu produsele de suprafață ale epocii dar și (în absolut) cu marile repere ale culturii românești sau europene, rezistă celor mai severe examinări”⁴.

Într-o perioadă în care valorile literare și clasificările lor erau foarte bine puse la punct, ceea ce enunța criticul părea o agresiune la însuși nivelul stabilității acestora. Însă, în acest moment, observația lui Dan Culcer poate fi catalogată drept sinteză a esteticii târgoviștene.

Spre deosebire de Cercul literar de la Sibiu, care deținea un program inițial și o poetică proprie, componența Școlii de la Târgoviște (Mircea Horia Simionescu, Radu Petrescu, Costache Olăreanu, Tudor Țopa, Al. George sau Petru Creția) s-a cristalizat în jurul unei stări de spirit. Scriitorii

² Dan Culcer, «Oceanul întors» în „Vatra”, nr. 8, 1978, pp. 4, 12.

³ Petru Poantă, *Cercul literar de la Sibiu. Introducere în fenomenul originar*, Editura Clusium, Cluj-Napoca, 1997.

⁴ Dan Culcer, *art. cit.*, p. 4.

târgovișteni nu au avut parte de limitele pe care le impune un anume program literar. Nu aveau măcar o denumire, până ce a fost lansată de Culcer. Școala lor se concretizase într-o sumă de pasiuni comune: muzica, literatura, lectura, etc, și nu în ultimul rând pasiunea pentru scris și valoarea acestuia.

Mircea Horia Simionescu afirma într-un interviu, consemnat de Mircea Nedelciu în revista *Echinox*, despre literatura târgovișteană că „este una indusă și nu dedusă dintr-un program. Programul ei s-a alcătuit din cărțile publicate”⁵, ceea ce ne duce cu gândul la așa-numita de către Mihai Dragolea, „școală a afinităților descoperite odată cu publicarea volumelor și nicidecum una a asemănărilor dictate prin norme prealabile (...) Programul nu este dinainte fixat, ci constatat după apariția cărților, se alcătuiește din «cărțile publicate»”⁶.

Într-una dintre ferestrele sale din *Adevărul literar și artistic*, ce a fost dedicată Școlii de la Târgoviște, Costache Olăreanu spunea: „*Sintagma devenea un fel de blazon de care, de ce să nu recunoaștem?, am fost la început foarte mândri, ea fiind, pentru cercurile de inițiați, și o marcă a singularității noastre în peisajul, destul de cenușiu, al momentului...*”⁷, iar Petru Creția afirma că „pentru că apucăturile (...) literare coincideau, ne-am trezit numiți din afară Școala de la Târgoviște. A fost o surpriză care continuă și astăzi”⁸.

Deși aveau temperamente diferite, autorii târgovișteni au reușit să deschidă o nouă viziune în ceea ce privește literatura, atât prin prisma modalităților și-a tehnicilor de scriere, cât și a modul ei de a fi înțeleasă, modificând astfel percepția generală asupra actului literar ca producere de sens. Mircea Horia Simionescu, Radu Petrescu, Costache Olăreanu, Tudor Țopa, Al. George sau Petru Creția au avut, în principiu, o concepție unitară asupra scriiturii, întreaga lor operă transformându-se într-un *program implicit*. Într-un articol din *Calende*, Petru Creția spunea: „Dacă e să acceptăm definiția globală a unei Școli de la Târgoviște – cu toate aproximațiile inerente – atunci trebuie să spunem că ne-a legat un anume tip de ideal literar care era sub semnul vremii, și anume ideea că ne revendicăm de la o literatură

⁵ Mircea Horia Simionescu, în dialog cu Mircea Nedelciu în „Echinox”, nr. 5–6–7/1982, Cluj.

⁶ Mihai Dragolea, În exercițiul ficțiunii, Editura Paralela 45, Pitești, 2006, pp. 7–8.

⁷ Costache Olăreanu, «Școala de la Târgoviște» în „Adevărul literar și artistic”, anul V, nr. 311, 24 martie 1996, p. 10.

⁸ Petru Creția, «Am fost oameni legați de lumea interbelică, cu amintirile și nostalgia ei» (confesiuni), în „Calende”, anul III, nr. 11–12 (35–36), noiembrie – decembrie 1993, p. 17.

*care nu are vreme, că nu avem a practica un alt fel de artă literară decât cea care derivă din tradiția artei literare îndeobște. Fără să existe între noi vreun criteriu coercitiv*⁹.

Debuturile. Legătura cu literatura momentului

Debutul oficial al scriitorilor din Școala de la Târgoviște a avut loc în jurul anilor `70, când puterea comunistă de la acea vreme renunțase sau era mai ponderată în ceea ce privea propaganda inflexibilă și mijloacele de presiune dură. „Doar când s-au ivit câteva minime condiții de apariție neînregimentată am năvălit cu cărțile noastre, contrariind pe unii, dând, poate, satisfacție altora”¹⁰, spunea Costache Olăreanu.

Deși au fost contemporani cu literatura proletcultistă, dar și cu cea a „obsedantului deceniu”, pe care Mircea Horia Simionescu l-a considerat „o comică eroare”¹¹, din opera lor nu se desprinde nicio trăsătură caracteristică literaturii acelor ani. În timp ce alți scriitori au recurs la compromis pentru a fi publicați, târgoviștenii l-au refuzat constant având drept consecință amânarea debutului lor literar, alegând să rămână în anonim până ce vremurile vor fi devenit mai puțin potrivnice. Cele mai multe dintre scrierile lor au fost scrise prin anii `50, dar au fost publicate mult mai târziu, conform „jurământului de credință”¹² [Costache Olăreanu amintește într-una din cărțile sale despre „așa-zisul «angajament», de care vorbește Mircea, acela de a nu publica înainte de 40 de ani, el nu a fost prea explicit, adică nu ne-am adunat noi, cei de la Târgoviște, și am decretat acest lucru. Nu, categoric! Dar în discuțiile noastre, nu o dată pline de patimă și năduf, ajungeam invariabil la aceeași și aceeași concluzie: cu «ăștia» nu se poate face nimic, literatura care se cere e atât de departe de ce încercăm noi să facem că nu există cale de coexistență. N-am înțeles și n-am acceptat în nici un fel «colaboraționismul» unor autori (...): un Geo Bogza, un M.R. Paraschivescu, un Cicerone Theodorescu”]¹³. Acest

⁹ *Ibidem.*

¹⁰ Costache Olăreanu, «Școala de la Târgoviște» în „Adevărul literar și artistic”, anul V, nr. 311, 24 martie 1996, p. 10.

¹¹ Ion Simuț, *Reabilitarea ficțiunii, «Mircea Horia Simionescu: Între Urmuz și Borges, despre tutun, patefon, jurnal, politică și Școala de la Târgoviște»*, Editura Institutului Cultural Român, București, 2004, p. 413.

¹² jurământ menționat și de Mircea Horia Simionescu în *Febra*, Editura Vitruviu, București, 1998, p. 205.

¹³ Costache Olăreanu, *Poezie și autobiografie. Micul Paris*, Editura Cartea Românească, București, 1994, p. 68.

jurământ, afirmau ei, era un *manifest* împotriva gravelor compromisuri ale vremii. Costache Olăreanu spunea că: „Adevărul era că fusesem, într-adevăr, niște tineri migăloși, dar că publicasem atât de târziu nu din rațiuni estetice, ci pentru că fusesem scârbiți de la început de regimul comunist și de producțiile realismului socialist”¹⁴. Nu au dorit, sub nicio formă, ca scrisul lor să le fie subordonat politicului sau conjuncturii; în locul romanelor despre „noua societate” și despre „istoria colectivă”, ei zugrăvesc cotidianul și-și narează istorii personale, „născuți sub semnul lui Narcis (adică preocupați de mecanismele intrinseci ale narațiunii), reprezentanții «Școlii de la Târgoviște» au refuzat implicarea, nu au ascultat de comanda socială a epocii”¹⁵.

Au ales o alternativă care pentru ei reprezenta însăși un *modus vivendi* și au demonstrat că au noțiuni clare despre patriotismul autentic, dar și despre demnitatea scriitoricească. „Școala de la Târgoviște a incomodat. Prea multă ironie, o suspectă atitudine «estetizantă», nimic despre activitatea și viața omului nou, «constructor *al...*». *Speculații și nepăsare! Pe deasupra, mai erau și admirați, urmați de tineri. Care juni scriitori n-aveau cum să învețe de la târgovișteni gimnastica slugărniceii sau prostituarea condeielor. Cam multă gălăgie în legătură cu sus-numita «școală».*”¹⁶

Atitudinea de rezistență în fața provocărilor prezentului socialist îl face pe Eugen Negrici să constate în *Literatura română sub comunism*:

„«Școala de la Târgoviște» este un punct de referință al istoriei noastre literare postbelice datorită calității intelectuale a reprezentanților ei, dar și a felului pilduitor cum au rezolvat aceștia problema raporturilor cu Puterea. Prin atitudinea – simplă și clară – adoptată de prozatorii târgovișteni validați de timp (Costache Olăreanu, Mircea Horia Simionescu, Radu Petrescu), prin stăruința emoționantă cu care și-au urmat destinul scriitoricesc în pofida potrivniciei vremurilor și prin gestul aristocratic al ignorării – nu al respingerii – oricăror tranzacții dezonorante acceptate de dragul gloriei momentului, această grupare de scriitori oferă nu numai un model artistic, ci și un model de eroism pasiv. *Când se va scrie o dată o «pedagogie a neamului în vremuri de restriște», vor trebui*

¹⁴ Costache Olăreanu, «Școala de la Târgoviște» în „Adevărul literar și artistic”, anul V, nr. 311, 24 martie 1996, p. 10.

¹⁵ Gheorghe Glodeanu, *Dimensiuni ale romanului contemporan*, Editura Gutinul, Baia Mare, 1998, p. 163.

¹⁶ Mihai Dragolea, *În exercițiul ficțiunii*, Editura Paralela 45, Pitești, 2006, p. 9.

luate în considerare datele generale ale «modelului afirmării și rezistenței prin izolare în grup»...¹⁷.

Această atitudine de ignorare, nu de respingere, a conturat destine literare unice în literatura română. Deși literatura lor nu se încadra în canoanele vremii, ei nu abandonează scrisul. Aflându-se într-o stare de așteptare continuă, prozatorii au reușit să facă din această stare o particularitate recunoscutibilă a scrisului lor: „Nu că nu ne gândeam că o să apărem vreodată, dar eram conștienți că ceea ce scriam noi nu avea căutare în acea vreme, iar lucrul acesta nu era însoțit de nicio amărăciune. Ne ajungea plăcerea în sine a actului literar. (...) Din clipa în care am început să publicăm, ceva în noi s-a schimbat. Ceea ce am putea accepta ca nume comun al târgoviștenilor, este perioada dinainte de a publica orice text”¹⁸, spunea Petru Creția, într-unul din interviurile sale.

O bună cunoaștere a literaturii române și a celei occidentale, dar mai ales a literaturii franceze și italiene, facilitează înțelegerea literaturii târgoviștene. Ion Buzera afirma într-un interviu că: „...aș spune că e bine ca această grupare scriitoricească să fie abordată, dacă se poate, prin „all combinatorial possibilities”, ca să-l citez pe John Barth, căci numai prin ciocniri ale premiselor, prin intertextuări ale metodelor poți re-produce complexitatea generativă a fiecărui text în parte și a tuturor la un loc”¹⁹.

Amestecul de existență și cultură, de experiență proprie și experiențe literare achiziționate de-a lungul vremii, generează un tip de literatură pe care vremurile o priveau cu destulă reticență. Abordarea acestei „literaturi”, în contextul unei literaturi ce trata adevărul istoric, politic și social, nu era tocmai pe gustul criticii. Un tip de personaj care se va situa între social și mitic (Costache Olăreanu, Radu Petrescu), sau unul ancorat în aceeași măsură în cotidian, cât și în livresc (Mircea Horia Simionescu) este specific noii literaturi. Târgoviștenii au fost priviți ca niște excentrici, dar scriitorii generației anilor `80 i-au descoperit și și-au declinat originea în „excentrica” lor literatură. „În cazul «Școlii de proză de la Târgoviște» se poate vorbi și de un «suprastil» care ar evoca o atitudine existențială, legată prin mii de fire invizibile de cea literară, un stil al rezistenței literare”²⁰.

¹⁷ Eugen Negrici, *Literatura română sub comunism*, Editura Fundației PRO, București, 2003, pp. 238–239.

¹⁸ Petru Creția, *art. cit.*, p. 17.

¹⁹ Ion Buzera, «Școala de la Târgoviște a destins practica literară», interviu consemnat de Svetlana Cârstea, în „Observator cultural”, nr. 161/ 25–31 martie 2003, pp. 18–19.

²⁰ Ion Buzera, *Școala de proză de la Târgoviște – teza de doctorat (rezumat)*, Craiova, 1994, p. 4.

Diferența specifică

Deși formula de „școală” atribuită de Dan Culcer dă impresia că este o structură omogenă, literatura ce aparține acestei școli nu are trăsături care s-o definească astfel, adică uniformă, convențională sau supusă unor dogme și unor limite. Printr-o analiză comparativă se poate lesne observa că, deși există teme sau subiecte comune și folosesc aceleași tehnici și modalități narrative, fiecare autor ce aparține Școlii de la Târgoviște și-a urmat o linie proprie, unică.

Dincolo de afinitățile (pentru că Școala de la Târgoviște este după cum s-a afirmat „o școală a afinităților”)²¹, care i-a unit sub această sintagmă, fiecare dintre ei și-a construit o operă recognoscibilă din punct de vedere conținutiv: nu se pot confunda textele scrise de Mircea Horia Simionescu, jurnalul literar al lui Radu Petrescu sau proza lui Costache Olăreanu, norii lui Petru Creția, confesiunile lui Al. George sau „încercările” scriitorului Tudor Țopa. Ei nu s-au constituit ca o mișcare literară cu program și estetică proprie, ci sub semnul unor anumite idei comune despre literatură și despre scrierea ei. „*Prin caracterul autoreferențial al literaturii lor, târgoviștenii au anticipat condiția postmodernă a generației `80. Estetica grupului s-a format pe parcurs, în sensul că nu operele au fost create pentru a ilustra un anumit program, ci programul a luat naștere din cărți publicate de-a lungul anilor*”²².

De altfel, unii dintre ei s-au arătat deranjați de încercarea de a le fi substituită personalitatea într-o formă nediferențiată, fără a le sublinia concepțiile și specificul fiecărei opere în mod individual. În evocarea „Scriitorii din «Școala de la Târgoviște»”, Tudor Țopa afirma: „*Prea se vorbea în totalitate. Vorbeam de datoria criticii... Aici cred că unul din aspectele ei ar fi și o încercare de diferențiere, nu în sensul destrămării, pentru că, la drept vorbind, acești scriitori din Școala de la Târgoviște se deosebesc considerabil. Noi am avut, fără a ne certa, disensiuni, avem structuri diferite, avem păreri diferite asupra unor lucruri din muzică, de estetică și așa mai departe. Fără a se ajunge niciodată la, cum să spun, discordie. Or, toate lucrurile astea critica ar trebui să le vadă, pornind chiar de la text*”²³.

²¹ Mihai Dragolea, În exercițiul ficțiunii, Editura Paralela 45, Pitești, 2006, pp. 7–8.

²² Gheorghe Glodeanu, *Dimensiuni ale romanului contemporan*, Editura Gutinul, Baia Mare, 1998, p. 164.

²³ Tudor Țopa, intervenție în «Scriitorii din Școala de la Târgoviște», (1992) din „Calende”, anul III, nr. 11–12 (35–36), noiembrie – decembrie, 1993, p. 21.

Radu Petrescu a fost primul din interiorul grupării care s-a gândit la aspectele care îi diferențiau pe târgovișteni: „În ultimii ani de viață (...), Radu Petrescu mi-a vorbit de câteva ori despre trăsăturile care *ne unesc, încercând să desprindă și notele particulare ce ne individualizează*”²⁴, certifică Mircea Horia Simionescu.

Structurile diferite de care amintea Tudor Țopa au dus la un moment dat la o sciziune între membrii săi, și anume între Radu Petrescu și Al. George. Acesta din urmă a citit într-un fragment din jurnalul celui dintâi publicat postum de către Adela Petrescu, o notă în *România literară* din 8 ianuarie 1981, în care amintea un eveniment petrecut între el și Radu Petrescu: „*Iată-l pe Al. George. I-a cerut Adrianei B. (...) să-i trimită un articol, indiferent despre ce, pentru Caiete critice, ea i-l trimite, eu îl anunț că a sosit, dar că are douăzeci de pagini, el zice că nu e lung deloc, îl va publica, dar când, apoi, îi spun că e despre cartea mea, spune că nu poate să-l publice pentru că nu intră în tematică. Dacă publicarea cărților mele ar fi depins de el, nu ar fi apărut niciuna. (...) În schimb eu am recomandat Adrianei B. să îl includă în cartea despre ce numește ea, cu Dan Culcer și cu atâți alții, grupul de la Târgoviște. Am făcut asta pentru că, spre deosebire de el și de ceilalți, eu sunt scriitor*”.

În urma acestei lecturi, Al. George nu-și mai dorește ca numele sau destinul lui scriitoricesc să mai fie asociat cu cel membrilor Școlii de la Târgoviște și afirma că „*amabilitatea din notița lui Radu Petrescu îmi ușurează hotărârea de a mă extrage urgent și cât mai categoric din Școala de la Târgoviște*”²⁵. Tot Al. George face afirmația conform căreia nici Costache Olăreanu n-ar fi foarte încântat de apartenența la grupul târgoviștean și o consemnează chiar într-unul dintre jurnale. Despre Radu Petrescu și Petru Creția spune că sunt „lipsiți de insolit”, ceea ce îi diferențiază de Mircea Horia Simionescu – un „artist de realizări multiforme”.

Jurnalele pregătite pentru publicare, de către Radu Petrescu însuși, n-ar fi conținut niciodată asemenea indiscreții sau mici răutăți, știut fiind faptul că acesta își cenzura, trecând chiar de mai multe ori prin filtru, tot ceea ce ajungea spre tipărire. Însă, într-un alt fragment, apar considerații destul de dure și la adresa lui Mircea Horia Simionescu, deși afirmase că față de acesta se simțea cel mai apropiat. Aceste exemple nu sunt relevante

²⁴ Mircea Horia Simionescu, *Toxicologia sau Dincolo de bine și dincoace de rău*, Editura Cartea Românească, București, 1993, p. 161.

²⁵ Alexandru George, «Radu Petrescu și Școala de la Târgoviște» în „România literară”, anul XXIV, nr. 21/23 mai 1991.

în economia esteticii târgoviștene, dat fiind faptul că trebuie luat în considerare contextul fiecărei notițe în parte.

Dincolo de conflictele mai mult sau mai puțin amintite în unele jurnale, rămâne frumusețea unei prietenii care se întinde pe un număr de decenii, dar mai ales câștigul pe care l-a avut literatura română, prin publicarea cărților membrilor acestei grupări.

Prozatorul Costache Olăreanu – membru „de facto” al Școlii de la Târgoviște

Costache Olăreanu debutează literar în anul 1966, cu ajutorul lui Aurel Martin, în revista *Luceafărul*, cu schița *Un cer atât de aproape*²⁶. Însă debutul editorial al scriitorului se produce în 1971 la editura Eminescu, cu volumul de proză scurtă *Vedere din balcon*. Având o origine „nesănătoasă” (tatăl său fiind membru marcant al PNT, arestat de două ori în timpul regimului comunist), el este supus la tot felul de acțiuni umilitoare, dar nimic nu îl împiedică să scrie în aceeași manieră de ironie și autoironie impusă. Ironia sa se reflectă într-un mod absolut original asupra personajelor, mai mult sau mai puțin reale, prezente în opera sa. Totalitarismul aflat la putere încerca pe toate căile să ciuntească gândirea intelectualilor români, în vederea reducerii lor la tăcere. Cu toate acestea rezultatul agresiunii, de cele mai multe ori brutale, asupra spiritualității lor nu a fost cel scontat, oricât s-a încercat anihilarea gândirii oamenilor de cultură.

Cartea sa de vizită se concretizează în apariția, până la acest moment, a unor romane: *Confesiuni paralele*-roman autobiografic (devenit ulterior *Frica*), *Ficțiune și infanterie*, *Avionul de hârtie*, *Cvintetul melancoliei*, *Cu cărțile pe iarbă* (ediția a II-a s-a numit *Sancho Panza al II-lea*), *Dragoste cu vorbe și copaci*, a unui jurnal numit *Ucenic la clasici*, a confesiunilor din *Poezie și autobiografie*. *Micul Paris*, a versurilor din *Caiete vechi și sentimentale*, a volumelor de publicistică *Cum poți să fii persan* sau *Merci pour les covrigi*, ș.a. Autorul a obținut Premiul Uniunii Scriitorilor în 1979 cu *Ucenic la clasici* și Premiul Asociației Scriitorilor din București pentru *Lupul și Chitanța*²⁷ în 1995. O colecție remarcabilă de portrete contemporane, ordonate alfabetic în volumul *De la Abulius la Zotta* constituie o replică la „postmodernismele”

²⁶ Schița va fi reprodusă în *Vedere din balcon* de Costache Olăreanu, Editura Eminescu, București, 1971, pp. 40–43.

²⁷ Mai apare și sub numele „*Motanul și chitanța*” („*romanul lui Costache*”) menționat în *Trei oglinzi* de Mircea Horia Simonescu, Editura Cartea Românească, București, 1987, p. 44.

lui Mircea Horia Simionescu din *Dicționar onomastic și Bibliografie generală*. Din motive pe care numai autorul le cunoștea, unele portrete au fost eliminate din text ceea ce provoacă ambiguități în prezentarea altora aflate în următoarele pagini creionate de către acesta. Într-o analiză mai mult sau mai puțin obiectivă a personajelor, scriitorul rezervă spațiu inegal descrierii acestora, făcând afirmații uneori blânde, alteori foarte acide. Instanța scriitoricească urmărește „pata de culoare” pe care o generează ironia fină și observația psihologică, reflecție a cenzurii și a autocenzurii impuse de prozatorul aflat mereu într-un permanent conflict dintre normă și devierea de la ea, între ficțiune și realitate. Acest tip de cenzură, îl mai întâlnim și în *Scrisoare despre insule* sau în tabletele din *Adevărul literar și artistic* – latură constitutivă a personalității lui Costache Olăreanu, ascunsă în parfumul înșelător al povestirilor. Locul pe care scriitorul îl ocupă în literatura română este cel al unui mare povestitor, rezultat al amestecului inconfundabilei laturi native moldovenești, cu cea muntenească dobândită.

Aparținând unei generații al cărei destin este fracturat de război și de schimbările de regim politic, un destin comun și infinite variante personale, Costache Olăreanu refuza înregimentarea în „ideologia comunistă”, dominantă, chiar și atunci când îi simțea din plin consecințele. Ca și ceilalți, își parcurge istoria pe cont propriu. Dar în același timp, ca și ceilalți, scrie. Debutează târziu, respectându-și (voit...sau nu?) „legământul de credință”. Dar spre deosebire de Radu Petrescu și Mircea Horia Simionescu, pe care îi recunoaște drept mentori, el nu privește viața prin intermediul cărților, ci mai degrabă face din cărți componente ale vieții, iar întreaga sa operă, structural și valoric, stă sub semnul interdependenței dintre cărți și realitate. Olăreanu este exigent cu sine însuși, exercitând un autocontrol continuu asupra fiecărui cuvânt, asupra fiecărei fraze, asupra fiecărui fragment, ceea ce face ca paginile cărților să fie concise, pline de acuratețe și eleganță stilistică.

„*Un om fragil, la propriu și la figurat*”²⁸, „*un literat, apropiat de modul meu de a vedea lucrurile și având un stil format și matur*”²⁹, spunea Mircea Horia Simionescu despre Costache Olăreanu. Hăituit de vremurile anilor `50, cu un dosar încărcat, Olăreanu ducea o viață de boem și avea ocupații de năvâst ce îl ferea de un „angajament” politic. Când dosarul său amenința să-l

²⁸ Mircea Horia Simionescu, într-o intervenție în „*Rotonda 13*” a MLR la 1 octombrie 2005 – comemorarea a cinci ani de la moartea lui Costache Olăreanu.

²⁹ Mircea Horia Simionescu, *Febra*, Editura Vitruviu, București, 1998, p. 9.

ajungă din urmă, el a primit ajutor de la concetățeanul său, Mihail Ralea, născut, ca și el, la Huși, care îl trimite să termine facultatea (1951–1952) la Cluj și să stea în casa lui Lucian Blaga, din strada Matrinnuzzi³⁰. Însă examenul de stat îl va susține peste cinci ani. Între timp supraviețuiește, scrie și rămâne liber. Această „vedere din balcon”, ce definește primul său volum, poate reprezenta soluția supraviețuirii unui scriitor, a unui intelectual neangajat în doctrina literară a momentului: *intelectualul fragil*, cum îl numea Mircea Horia Simionescu, s-a dovedit a fi un om puternic, neinteresat de promisiunile realismului socialist al epocii, pe care l-a sfidat făcând artă de dragul artei. După toate acestea putem ghici un om puternic și liber, iar cărțile lui o dovedesc cu prisosință.

Libertatea este motorul care pune în funcțiune textul romanului *Ficțiune și infanterie*, o libertate pe care și-a câștigat-o, printr-o ignorare inteligentă, totală a tendințelor literare ale vremii și nu printr-o opoziție fățișă, manifestă. Eroul și naratorul din *Ficțiune și infanterie*, Victor Testiban, pare un autor docil care se erijează în scriitor realist: însuși începutul romanului îl trădează prin intermediul unei radiografii succinte ce privește viața, oamenii și epoca pe care o descrie. Numai că acest Victor Testiban se trezește în fața unei situații care îi schimbă datele: pierde manuscrisul romanului său realist într-un parc – ceea ce generează un moment de criză. Se hotărăște să îl rescrie, pentru că era prins într-un angajament editorial, dar constată că mâna cu care scrie pare că nu mai este a lui. Aceasta produce, de capul ei, o altă carte decât cea pe care o scrisese: romanul nu mai reproduce viața, ci încearcă scrierea romanului anterior. Deținând un umor absurd urmuzian, suprealist, *Ficțiune și infanterie* este un roman tipic pentru specia lui. Din el nu lipsește realismul. Este vorba despre un realism ce surprinde imaginea unei societăți lipsite de principii, o lume fără direcție. Societatea imaginată în *Ficțiune și infanterie* ilustrează perfect comunitatea găunoasă a acelor ani, iar scriitorul Testiban nu este decât o altă fațetă din multe altele pe care le are Costache Olăreanu.

Tot Mircea Horia Simionescu spunea despre Costache Olăreanu că, pe lângă talentul său pentru scris, deținea și acel spirit de corectitudine pe care-l moștenise de la tatăl său, un „magistrat de-o integritate

³⁰ Strada Martinuzzi mai apare sub numele de strada Feleacului și este menționată de Costache Olăreanu în «Am planuri mari și multiple proiecte», interviu consemnat de Marcela Zamfir în „Lucefărul” nr. 36/482 din 18 oct 2000, p. 12.

*ce-i cam indispucea pe târgovișteni*³¹ și pentru care „*cinstea și dreptatea sunt mai scumpe decât orice*”³², un dizident țărănist care făcuse ani grei de închisoare, deoarece nu dorise să renunțe la ideile sale. Mircea Horia Simionescu afirma că „*mi-ar fi fost de folos un îndrumător ca tatăl lui Costache. Metoda. Îl învinuiesc pe tata că a plecat înainte de a-mi îndruma pașii (parcă ar fi vrut-o!). Dar poate că a plecat la timp, poate că descopeream că e mărginit și vorbește ca toți târgoveții cu «luăsesem» (...) Tatăl lui Costache are terminologie, de unde autoritatea (...) Costache folosește multe expresii culte, pare că poartă saci grei în spate*”³³. Incoruptibilul Olăreanu-fiul a fost cucerit de scris, în ciuda mizeriei cotidiene și a ciudățeniilor vremii, un moldovean liniștit, integrat perfect în categoria bășcăliei tipic munte-nească. Același Mircea Horia Simionescu scria despre Olăreanu că: „*El are trei mari calități, ce nu s-au topit încă într-o singură construcție: un umor cu totul particular, cu legături foarte depărtate între figurat și cauza imediată; o naivitate ce se înfățișează ca proșpețime a percepției și o aplecare spre ordine și metodă, care îl face să înainteze încet, dar sigur. Nu-i dintre cei nevoiți să se întoarcă. Și un neajuns: nu știe unde se află hotarul dintre poezie și meditația filosofică la care îl are ghid pe domnul Olăreanu. Spre a ști să-l încalce fără să se facă vinovat*”³⁴.

Ceea ce se distinge, în mod evident în opera lui Costache Olăreanu, este scriitura de tip jurnal și cultivarea efectelor exprimării în mod direct, stil în care se pierde poziția anterioară privilegiată a metaforei și folosirea unei formule noi, numită de către Ihab Hassan „*hibridizare postmodernă*”, astfel se elimină granițele dintre genuri și specii. Motivul central al operei autorului este ficțiunea, dar aproape toată opera sa se grefează pe „jurnal”, un jurnal aflat mereu între o realitate și o ficțiune, dificultatea unei analize mai profunde derivând din deconstrucția unor idei reale și reconstruirea lor în contextul conceptului de roman.

Trăsăturile particulare ale operei lui Costache Olăreanu îl încadrează pe acesta în direcția postmodernistă. Pornind de la caracteristicile generale, definitorii ale postmodernismului și anume fragmentarism structural de esență, spirit parodic, deconstrucția și construcția, etc, privind în structura

³¹ Mircea Horia Simionescu, *Trei oglinzi*, Editura Cartea Românească, București, 1987, p. 227.

³² *Ibidem*.

³³ *Ibidem*, p. 16.

³⁴ *Ibidem*, pp. 46–47.

de adâncime a operei lui Costache Olăreanu s-a demonstrat că aceasta stă sub semnul curentului anilor optzeci.

Bibliografie:

- [1] *** *Adevărul literar și artistic*, anul V, nr. 311, 24 martie 1996.
- [2] *** *Calendă*, anul III, nr. 11–12 (35–36), noiembrie – decembrie 1993.
- [3] *** *Echinox*, nr. 5–6–7/1982, Cluj.
- [4] *** *Observator cultural*, nr. 161/ 25–31 martie 2003.
- [5] *** *România literară*, anul XXIV, nr. 21/ 23 mai 1991.
- [6] *** „*Rotonda 13*” a MLR la 1 octombrie 2005 – comemorarea a cinci ani de la moartea lui Costache Olăreanu.
- [7] *** *Vatra*, nr. 8, 1978.
- [8] Dragolea, Mihai, *În exercițiul ficțiunii*, Editura Paralela 45, Pitești, 2006.
- [9] Glodeanu, Gheorghe, *Dimensiuni ale romanului contemporan*, Editura Gutinul, Baia Mare, 1998.
- [10] Negrici, Eugen, *Literatura română sub comunism*, Editura Fundației PRO, București, 2003.
- [11] Olăreanu, Costache, *Poezie și autobiografie. Micul Paris*, Editura Cartea Românească, București, 1994.
- [12] *Idem*, *Vedere din balcon*, Editura Eminescu, București, 1971.
- [13] Poantă, Petru, *Cercul literar de la Sibiu. Introducere în fenomenul original*, Editura Clusium, Cluj – Napoca, 1997.
- [14] Simionescu, Mircea Horia, *Febra*, Editura Vitruviu, București, 1998.
- [15] *Idem*, *Toxicologia sau Dincolo de bine și dincoace de rău*, Editura Cartea Românească, București, 1993.
- [16] *Idem*, *Trei oglinzi*, Editura Cartea Românească, București, 1987.
- [17] Simuț, Ion, *Reabilitarea ficțiunii*, «*Mircea Horia Simionescu: Între Urmuz și Borges, despre tutun, patefon, jurnal, politică și Școala de la Târgoviște*», Editura Institutului Cultural Român, București, 2004.